

378
Т33

Міністерство освіти України
Криворізький державний педагогічний університет
Кафедра педагогіки і методики трудового
та професійного навчання

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ТРУДОВОЇ ТА
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МОЛОДІ**

Збірник наукових праць
Випуск 2

Кривий Ріг
1999

ремесленном производстве. Приучать человека к труду необходимо с детских лет, чтобы он ценил и уважал труд, глубоко осознавая, что труд - это естественная обязанность каждого;

3. Труд у Руссо имеет социально-политическую направленность. Он стремится к тому, чтобы каждый человек владел различными видами сельскохозяйственного и ремесленного труда. Только имея основные навыки различных видов трудовой деятельности, человек сможет обеспечить себе свободную их смену. Руссо хочет, чтобы Эмиль занимался такой трудовой деятельностью, которая бы приносила пользу обществу и отвечала его интересам. Н. К. Крупская указывает, что для Руссо в процессе обучения главное не подготовка человека к одной профессии, а возможность дать ему широкое представление о различных производствах. Это уже был подход к политехническому обучению;

4. Руссо рассматривает подготовку к выбору трудовой деятельности в тесном единстве с трудовыми общественными отношениями.

Политехническое образование является средством более глубокого ознакомления подростков с трудовыми общественными отношениями. Глубоко и сознательно ученик познает трудовые отношения тогда, когда он сам принимает непосредственное участие в трудовой деятельности. В таких условиях у подростков складывается более ясное представление об общественном значении труда в производстве и трудовыми общественными отношениями.

Видимо, при внедрении новых педагогических технологий следует вновь и вновь обращаться к положениям о роли труда, которые завещали нам великие просветители прошлого.

В.С. Пикельна

Криворізький педуніверситет

ВИХОВАННЯ ЗДОРОВОЇ ТА ПРАЦЕЛЮБНОЇ ЛЮДИНИ (стародавні і середні віки та сучасність)

Пошук шляхів удосконалення підготовки учителів праці - об'єктивна потреба, що завжди існує в умовах перебудови системи освіти. Реалізація принципу гуманізації освіти в педагогічну практику залежить від багатьох чинників, але насамперед від розуміння вчителями сутності процесів гуманізації.

Сучасний вчитель має відповідати багатьом вимогам: мати високу кваліфікацію фахівця, вміти розвивати в учнів інтерес до пізнавальної діяльності, ефективно впливати на розвиток творчих здібностей школярів, створювати умови для співпраці тощо. Але для цього йому необхідне одне досить цінне уміння: активно взаємодіяти з учнями на уроках та в позакласній роботі. Деякі дослідники вважають, що традиційна система підготовки вчителів не спроможна підготувати такого спеціаліста, оскільки відсутні стимули для самостійного розв'язання цих проблем.

З цим не можна погодитись. Будь-який педагог (йдеться про педагога, в якого є бажання поліпшити свою власну працю і мати задоволення від її результатів) навіть за складних сучасних умов функціонування системи освіти (відсутність необхідної матеріально-технічної бази, сучасного програмно-методичного забезпечення, літератури з нових технологій навчання і виховання і таке інше) зобов'язаний свої педагогічні стосунки формувати на гуманістичних засадах.

Порівняльний аналіз систем вищої освіти (вітчизняних та зарубіжних), що був предметом уваги вчених на міжнародній конференції у Києві (1996 р., Києво-Могилянська Академія), дозволив зробити висновки, на підставі яких вітчизняну сучасну школу чекають докорінні зміни.

Проте всі передбачені і непередбачені зміни, що прийдуть у сучасну вищу школу не знижують значення принципу гуманізації освіти. Проблема гуманістичного навчання і виховання не є новою в історії педагогіки і тому процес підготовки вчителя праці повинен поєднувати досягнення сучасної педагогічної науки і здобутки людства, що накопичені в скарбниці історії педагогіки. Відомий американський дослідник проблем вищої школи П. Дрессел підкреслює, що підготовка майбутнього вчителя має бути найтіснішим чином пов'язана з роботою студента над культурною педагогічною спадщиною. Навчити студента усвідомлювати, узагальнювати, порівнювати, аналізувати, робити висновки - це значно більше, ніж "зібрати" фактажний матеріал за "вузькою спеціалізацією" фахівця.

Саме тому необхідно навчити майбутніх учителів звертатись до педагогічної спадщини при вивченні чи дослідженні будь-якої педагогічної проблеми.

Однією з найголовніших педагогічних складових процесу гуманізації є завдання щодо охорони здоров'я дітей і кожний учитель

повинен розуміти, що це завдання пріоритетне серед інших, з якими вчитель іде на будь-який урок. Людяність, гуманність педагога виявляється насамперед в тому, як він турбується про здоров'я тих, кого навчає.

Аксіоматично відомим є положення, що саме здоров'я дітей відображає матеріальний і духовний стан суспільства. Воно не тільки залежить від природного середовища, але й від рівня розвитку освіти, від стану роботи щодо охорони здоров'я у будь-якому навчальному закладі, від системи роботи вчителя (будь-якого фаху) щодо охорони здоров'я дітей.

Історичний досвід довів безпосередню залежність здоров'я учня від цілеспрямованого виховного впливу на нього.

Сучасні підходи до охорони здоров'я школярів носять інтегративний характер, оскільки удосконалення названої діяльності іде шляхом поєднання власної системи фізичного виховання, валеологічної освіти та виховання екологічної культури.

Останнє (екологічна культура) як якість особистості має бути притаманна будь-якому педагогу, оскільки в іншому разі він буде не спроможним формувати цю якість у своїх учнів.

Не менш вагомим завданням сучасного шкільного виховання є формування інтегративного (планетарного) мислення, коли людина усвідомлює свою єдність з природою і космосом, розуміє своє здоров'я як духовну цінність, а також те, що фізичне, інтелектуальне і моральне здоров'я нації залежить від фізичного, інтелектуального та морального здоров'я кожної людини в суспільстві.

Протягом століть увага вчених прикута до проблеми виховання здорового покоління. Саме тому ця проблема була предметом наукової уваги в різні соціально-історичні епохи.

У сучасній соціології та педагогіці до показників, що характеризують здоров'я школярів, відносять два фактори: захворювання та рівень фізичного розвитку.

За статистичними даними в Україні (Росії, Білорусії) зафіксовані вкрай несприятливі тенденції - зростання дитячої смертності і всіх видів захворювань за період навчання в школі. Важливими факторами, що негативно впливають на здоров'я дітей, є природно-кліматичні і екологічні фактори. Проте не менш значними за впливом на здоров'я школярів є внутрішкільні санітарно-гігієнічні умови, в яких проходить навчально-виховний процес.

Виникли і стали стійкими такі протиріччя:

- з одного боку, потреба держави в здорових громадянах, з іншого - слабкий стан здоров'я дітей шкільного віку;
- потреба держави у всебічно розвинутих, соціально-активних громадянах та інша реальність: недосконалість системи фізичного виховання дітей і системи щодо охорони життя школярів;
- потреба в екологічній культурі громадян України, що формують у людини розуміння цінності власного здоров'я та реальна "неосяжна" екологічна безграмотність;
- необхідність формування у дітей і молоді знань і умінь по захисту власного здоров'я і визнана (з іншого боку) валеологічна безграмотність людей і таке інше.

Проблема охорони здоров'я школярів вивчалась різними дослідниками (Алімжанова Г. Д., Амосов М. М., Ананьєва Н. А., Бондаревський Я. І., Калюжна Р. А., Леві В. А., Нікітін Б. П., Сологуб А. І., Хріпкова А. Г. та ін.) і в різних аспектах. Тобто дослідження проблеми здоров'я школярів йшло з іншими супутніми проблемами. Так, досліджувались: вплив стану здоров'я учня на його працездатність та її динаміку; залежність стану здоров'я школярів від санітарно-гігієнічної та моральної їх вихованості; залежність стану здоров'я дітей від інтенсивності навчання, характеру навчального навантаження, тривалості пізнавальної діяльності учнів і таке інше.

Можна зробити висновок: учителі шкіл, незалежно від їх фаху, слабо підготовлені до збереження здоров'я дітей, не використовують потенційні можливості своїх уроків щодо захисту здоров'я школярів.

Є два шляхи поліпшення цієї справи: спеціальна підготовка (спецкурс, факультатив, інтегративний курс) майбутніх учителів або використання потенційних змістовних можливостей окремих навчальних курсів у педвузі, зокрема історії педагогіки.

Досвід стародавніх цивілізацій з фізичного виховання підростаючого покоління та охорони його життя може стати тим цінним джерелом педагогічних знань, усвідомлення якого допоможе знайти вірні шляхи для успішного розв'язання названої проблеми.

В життєвій схемі китайця місце виховання визначено в одному із конфуціанських текстів: "Все, що даровано небом, називається природою; покірність природі є шлях обов'язку; підтримка цього шляху у належному стані називається навчанням і вихованням" /1, с.15/.

Китайська стародавня система виховання стверджувала, що

існує всього п'ять добродетей: милосердя, справедливість, порядок, обережність і вірність. В цій системі добродетей особлива увага приділяється стиці. Виховання тільки в тому разі вважається добрим, якщо воно не порушує початків природи. Здоровою людиною може стати тільки в тому разі, якщо вона прямує її шляхами.

Проте в практиці стародавнього китайського навчання педагоги не наслідували природі: діти навчались цілий рік (у природі є час відпочинку), шкільний день був тривалим, діти втомлювались, не було спеціальних приміщень тощо.

Стародавнє грецьке виховання, як відмічає Пол Монро, це "перший зразок виховання, в якому особистість не пригнічувалась ні свідомо, ні підсвідомо" /1, с.48/.

Особливу увагу греки приділяли здоров'ю людини (про рабів мова не йде), оскільки воно ототожнювалось з фізичним розвитком. Саме тому з дитинства і до 30 років вільний грек проходив активне фізичне і військово навчання. Навіть у 30 років, коли юнак ставав самостійною дорослою людиною і починав служити державі, він продовжував систематично виконувати фізичні вправи, оскільки усвідомлював значення їх для його здоров'я.

На думкою Плутарха, спартанське виховання - це не тільки формування особистостей, здатних воювати, перемагати, але й виховання юнаків, терплячих у праці. Відомо, що на протигагу спартанському вихованню, афінська система була зовсім іншою, оскільки еллінський ідеал - це високорозвинута індивідуальність. Основні завдання афінського виховання були пов'язані з розумовим, естетичним і фізичним вихованням. Саме афінянам педагогіка зобов'язана ідеї всебічно розвинутої особистості - це також відомо. Але менш відомо, що активне розумове та моральне виховання юнаків здійснювалось додатково тільки після того, коли кожний з них був вже фізично розвинутим.

Більше половини навчального часу в школах відводилось фізичним вправам (в період до V ст. до н.е. - значно більше). В спеціальній літературі завжди підкреслювалось, що праця завжди була основною функцією рабів, проте це не зовсім так: діти вельмож також привчались і до праці. Польська дослідниця Л.Вінничук, що вивчала побут і звичаї Стародавніх Греції і Риму, відмічає, що в 1853 році на Криті був знайдений текст присяги (на доричному діалекті), яку давали група із 180 хлопчиків, їх називали "агелеоси", оскільки вони жили разом в організаціях. Коли "агеле" залишали організацію, вони давали клятву "охороняти безпеку своєї вітчизни,

підтримувати і передавати майбутнім поколінням її традиції, саджати цінні оливкові дерева, важливі для господарчого процвітання країни" /3, с.197/. Не важко помітити, що в клятві йдеться про працю, яку виконували вільні греки.

Коли Аристотель розроблював свою "Етику", він сформулював думку, в якій зауважив, що справа людини - це "розумна діяльність" і призначення «людини досконалої» складається з виконання цієї розумової діяльності. Він писав: "Битіє наше заключається в енергії, житті і діяльності..." /4, с.363/.

У період Римської Імперії найчисленнішим був клас рабів, які були виходцями з різних країн. Як відмічас Є. В. Федорова, вони були майже всі письменними. Грамотність не була привілеєм панівного класу. Більш того, лікарі та вчителі були в основному раби /4, с.12/. Раби мали різні спеціальності і, коли випускали їх на волю, згодом займали досить високі державні посади.

Діти рабів також відвідували навчальні заклади (педагогіуми). Рим вважав письменних рабів цінними прислужниками. В програму навчання входили і фізичні вправи - здоровий раб також цінився.

У педагогіумах існували методи заохочення учнів до відмінного навчання: учень, що відзначився в навчанні нагороджувався масажем і доброю зачіскою (при школі працювали масажист і цирюльник). Якщо зачіска була зовнішньою проявою нагороди, то масаж вважався методом оздоровлення школяра. Досить часто хворих людей лікували масажем.

Період феодалізму, коли існувала досить велика кількість монастирських шкіл, основною ідеєю виховання була ідея чернецтва, ідея аскетизму. У первісному значенні поняття "аскетизм" означало «виучку атлета» (дисципліна тіла, всіх тілесних бажань заради служіння вищим інтересам). Не розкриваючи зміст всієї системи монастирського виховання, зупинимось на трудовому вихованні.

Види трудової діяльності у ченців були найрізноманітніші. Вони обробляли землю, вводили нові способи обробки деревини, металу, шкіри, виготовляли одягу, лікували і таке інше. Спеціальної системи охорони життя ченців і школярів не існувало, але вважалось, що здоровою людиною може бути тільки та, що добре працює.

Оскільки епоха феодалізму відома двома системами виховання, то необхідно зауважити, що лицарське виховання було пов'язане не тільки з вихованням відомих "семи мистецтв" (їздити верхи, стріляти з луку, володіти щитом і таке інше). Школа лицарства передбачала навчання юнаків роботі прислужників. Їм необхідно було

навчитись ходити за кіньми, соколами, собаками, обслуговувати свого пана за столом тощо. Тобто лицар мав навчатись всьому тому, що потрібно у лицарському поході. Не аналізуючи негативні і позитивні сторони виховних систем у стародавні і середні віки, відмітимо, що фізичне виховання і турбота про здоров'я підростаючого покоління найтіснішим чином пов'язувалися з цілеспрямованою організацією праці.

ЛІТЕРАТУРА

1. Монро П. Історія педагогіки. Частина I. - М.:Мир. 1911.- 325 с. (рос. мова)
2. Монро П. Історія педагогіки. Частина II. - М.:Мир, 1911.- 372 с. (рос. мова).
3. Винничук Л. Люди, нравы и обычаи Древней Греции и Рима.- М.: Высшая школа, 1988.- 496 с.
4. Асмос В. Ф. Антична філософія. - М.:Высшая школа, 1976.- 543 с. (рос. мова).
5. Федорова Є. В. Імператорський Рим в обличчях.- М.: Вид-во МГУ, 1979.- 463 с. (рос.мова).

І.Г.Любар

Криворізький педуніверситет

ПРИРОДООХОРОННА РОБОТА УЧНІВ У СИСТЕМІ ЕКОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Тривалий час системою освіти не приділяється належна увага екологічній освіті. У різних типах і ланках навчальних закладів їй відводиться другорядна роль, а то вона й зовсім відсутня. Через ігнорування екологічної освіти в країні зросли покоління громадян-невігласів, губителів довкілля. Це призвело до екологічного лиха, що має вияв у забрудненні промисловими відходами повітря, води, ґрунтів, знищенні лісів, річок, зменшення сільгоспугідь тощо. Отруєння продуктів харчування, питної води, повітря викликало різкий зріст захворювань, смертності населення, зменшення народжуваності. Тенденція до виродження нації буде посилюватися, коли не будуть вжиті державні заходи щодо збереження довкілля. Першочергову роль у цій програмі має відіграти екологічна освіта.

Екологічна освіта має бути системною, неперервною і довготривалою. Вона забезпечується родиною, дошкільними закладами,